

Suru sateenkaaren päässä:

Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöt
surutyön ammattilaisten vastaanotoilla

Surukonferenssi 2021

Varpu Alasuutari
FT, Postdoc-tutkija
Sukupuolentutkimus
Turun yliopisto
varpu.alasuutari@utu.fi

Luennon tavoite

- 1) Laajentaa ymmärrystä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvistä erityiskysymyksistä surun yhteydessä
- 2) Pohtia esimerkkien kautta, miten erityiskysymykset voidaan ottaa huomioon surevia kohtaavien ammattilaisten vastaanotoilla

Luennon rakenne

1. osa

- Terminologia
- Tutkimustausta
- Lainsäädännön muutokset
- Läheissuhteiden moninaisuus
- Vähemmistöstressi
- Normatiiviset oletukset
- Kirkon rooli

- Yksityinen kirjoitustehtävä (5min)

2. osa

- Esimerkkitapaukset
- Toimintaohjeet ammattilaisille

- Yhteinen loppukeskustelu

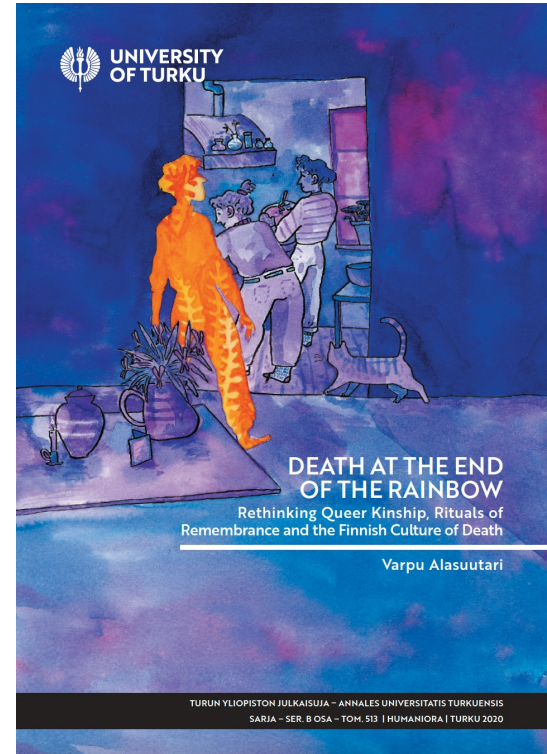
Terminologiaa

- Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt
- Sateenkaari-ihmiset
- HLBT, HLBTQ, HLBTIQA+
 - homo, lesbo, biseksuaali, transsukupuolinen, intersukupuolinen, queer, aseksuaali ym.
- Sanasto elää ja kehittyy jatkuvasti
- Järjestöjen sanastot:
 - Seta: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
 - Trasek: <http://trasek.fi/perustietoa/kasiteita/>

Taustalla väitöstutkimus

- Alasuutari, Varpu (2020). *Death at the End of the Rainbow: Rethinking Queer Kinship, Rituals of Remembrance and the Finnish Culture of Death*. Turun yliopisto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8074-1>
- Laadullinen haastattelututkimus
- Millaisia kokemuksia läheisen kuolemasta sateenkaari-ihmisillä Suomessa on?
- Keskiössä läheissuhteiden moninaisuus sekä kirkon ja perheen keskeinen rooli suomalaisessa kuolemankulttuurissa

Muita julkaisuja

Alasuutari, Varpu (2021). Kuolema osana sateenkaarevaa elämää. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 34(1), 35–38.

Alasuutari, Varpu (2020). Sateenkaariperheiden salattu suru. *KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n jäsenlehti* 2020/2, 26–28.

Alasuutari, Varpu (2020). Queer-ystävyyys perheenä ja tukiverkostona. Teoksessa Lahti, Annukka; Aarnio, Kia; Moring, Anna; Kerppola, Jenni (toim.), *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*. Helsinki: Gaudeamus, 168–182.

Alasuutari, Varpu (2018). Kuolema sateenkaaren päässä. *Ilmiö – Sosiologinen media kaikille*. Julkaistu 4.11.2018. <https://ilmiomedia.fi/yleinen/kuolema-sateenkaaren-paassa/>

Alasuutari, Varpu (2018). Queerit perheet ja läheisen kuolema. Teoksessa Eerola, Petteri & Pirskanen, Henna (toim.), *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 185–201.

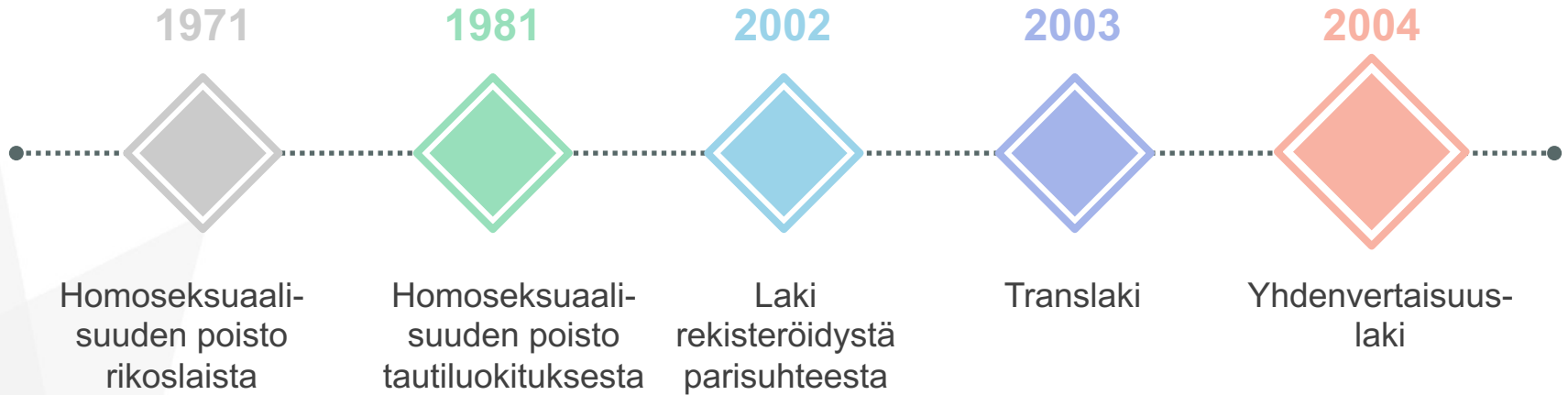
Alasuutari, Varpu (2017). Kun yksi ovi sulkeutuu, toinen ovi avautuu: Normatiivisuuden karisma, menetys ja muutos. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30(1), 77–81. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-2515197>

Aiempi kansainvälinen tutkimus

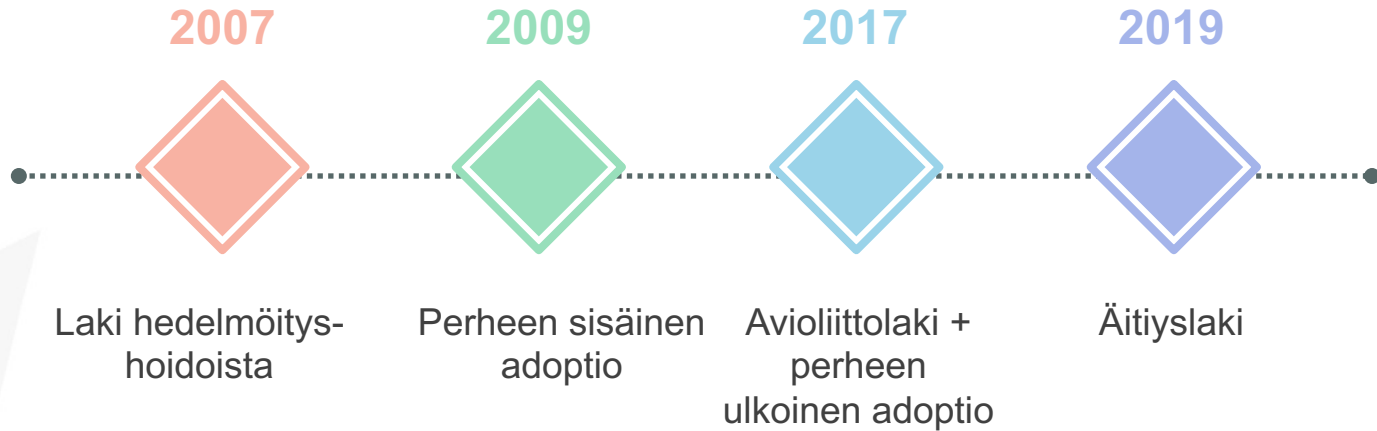

- Keskeisenä näkökulmana äänioikeudeton suru (Doka 2002)
- Fokuksessa erityisesti samaa sukupuolta olevan puolison menetys
- Tilanteen vaikeus maissa, joissa laki ei turvaa samaa sukupuolta olevien parisuhteita (esim. Bristowe et al. 2018; McNutt & Yakushko 2013)
- ”Kaapissa” oleminen, surun kätkeminen
- Miten Suomen tilanne ja lainsäädännön antama turva vaikuttaa tilanteeseen?

Lainsäädännön muutoksia I

Lainsäädännön muutoksia II

Läheissuhteiden moninaisuus

- Perhelainsäädännön muutoksista huolimatta kaikki tärkeät läheissuhteet eivät mahdu lakien piiriin (mm. Lahti ym. 2020)
- Valitut perheet (Weston 1991)
- Ystävien ja entisten kumppanien merkitys sateenkaariväestön elämässä
- Lainsäädännöllinen vs. sosiaalinen tunnustaminen

Väitöstutkimuksen havaintoja

- Haastateltavat kertoivat monenlaisista menetyksistä
 - Puoliso, vanhempi, isovanhempi, ystävä, entinen kumppani...
- Surun oikeutuksen tilannesidonnaisuus
 - Surun äänioikeudettomuus (ja toisaalta myös sen oikeutus) näkyi eri tavoilla erilaisissa menetyksissä
 - Suru ja menetetty ihmissuhde voi tulla yhtä aikaa tunnustetuksi yhdessä kontekstissa, mutta sivuutetuksi toisessa
- Ystäviltä ja muilta läheisiltä saatu tuki todella keskeistä
- Sureville suunnattujen palvelujen huono saavutettavuus
 - Syrjinnän pelko ja vähemmistöstressi
 - Ei sateenkaariväestölle suunnattuja surevien tukipalveluja

Vähemmistöstressi

- ”Vähemmistöstressi tarkoittaa kroonista stressitilaa, joka syntyy muun muassa ympäröivän yhteiskunnan sukupuoli- ja hetero-oletuksista, erilaisuuden tunteista, toiseuden kokemuksesta, sosiaalisesta leimautumisesta sekä kiusatuksi tulemisen ja väkivallan kokemuksista. Tällä tarkoitetaan yksilön pitkäaikaista sosiaalista ja sisäistä painetta vähemmistöryhmään kuulumisen takia. Vähemmistöstressi voi vaikuttaa kielteisesti sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin.”
(Seta, Sateenkaarisanasto 2021)
- Keskeistä se, miten vähemmistöryhmään suhtaudutaan yhteiskunnassa ja sosiaalisissa kohtaamisissa

Normatiiviset oletukset

- Heteronormatiivisuus, cisheteronormatiivisuus ja niihin liittyvät oletukset
 - Kaikkien oletetaan olevan heteroseksuaaleja
 - Kaikkien oletetaan olevan ei-transsukupuolisia
 - Millaista ihmisyyttä ja ihmissuhteita yhteiskunnassa arvostetaan?
- Kaappi: ”Metafora avoimuuskysymyksille. Henkilö on kaapissa, kun hän ei ole tuonut esille omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoli-identiteettiään tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää identiteettiään.” (Seta, Sateenkaarisanasto 2021)
- Kaapin jatkuva uudelleenrakentuminen uusissa kohtaamisissa (Sedgwick 1990)
- Näkyvyyden ja näkymättömyyden erilaiset kokemukset sateenkaariväestön sisällä

Kirkon rooli

- Kirkkoinstituution ja sateenkaariväestön jännitteiset välit
 - Jännitteillä pitkät juuret
 - Yhdenvertaisuuskysymykset ja 2010-luvulla kiihtynyt kirkosta eroaminen
 - Jännitteet nykypäivänä: kirkon kipuilu samaa sukupuolta olevien pariin avioliiton kanssa – erilaisia kantoja, ei virallista ratkaisua asiaan
- Kirkon ja kuoleman yhteenkietoutuneisuus
 - Kirkon keskeinen rooli Suomen hautajaiskulttuurissa
 - Kirkko ja seurakunnat surevien tukipalveluiden tarjoajana
- Sateenkaariväestö kohtaa kirkon keskeisen roolin kuoleman yhteydessä

Kirjoitustehtävä

Yksityinen tehtävä, 5 min

Kirjoita ylös ajatuksiasi luennon aihepiiristä.

Miksi aihepiirin tunteminen on / ei ole mielestäsi tärkeää?

Onko teemalla merkitystä työsi kannalta?

Halutessasi voit jakaa ajatuksiasi muille loppukeskustelun aikana.

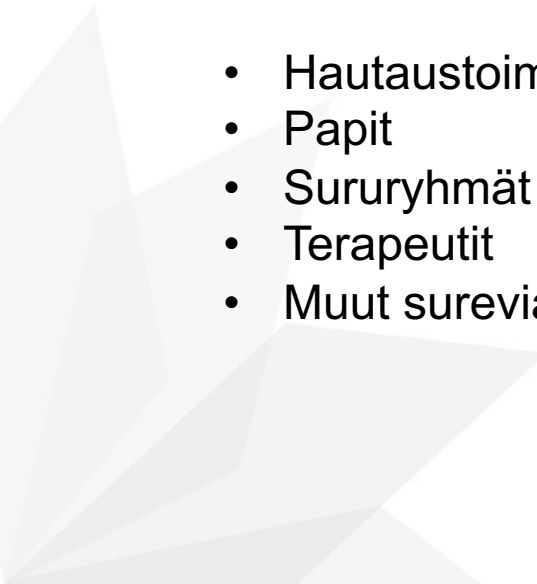
Esimerkkitarinat

Käydään läpi sateenkaari-ihmisten esimerkkitarinoita erilaisista kohtaamistilanteista läheisen kuoleman jälkeen.

Millaiset toimintatavat saavat haastateltavilta kiitosta, millaiset kritiikkiä?

- Hautaustoimistojen työntekijät
- Papit
- Sururyhmät
- Terapeutit
- Muut surevia työssään kohtaavat

Toimintaohjeet ammattilaisille

1. Perehdy sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen, jotta et yllättyisi kun kohtaat sitä
2. Kuuntele surevaa ennakkoluulottomasti ja anna hänelle tilaa kertoa itsestään ja surustaan
3. Vältä tekemästä normatiivisia oletuksia – emme ole kaikki samanlaisia
4. Kunnioita erilaisuutta ja tee se näkyväksi palvelusi markkinoinnissa
5. Tunnista ristiriitatilanteiden mahdollisuus ja suunnittele ennalta, miten varmistaa turvallisemmat kohtaamiset

Loppukeskustelu

- Täydentäviä kysymyksiä
- Avointa keskustelua aihepiirin pohjalta
- Millaisia ajatuksia teema herättää?
- Millaista merkitystä aiheella on työsi kannalta?

Kirjallisuusviitteitä

- Alasuutari, Varpu (2020). *Death at the End of the Rainbow: Rethinking Queer Kinship, Rituals of Remembrance and the Finnish Culture of Death*. Turku: University of Turku.
- Bristowe, Katherine; Marshall, Steve & Harding, Richard (2016). The Bereavement Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and/or Trans* People Who Have Lost a Partner: A Systematic Review, Thematic Synthesis and Modelling of the Literature. *Palliative Medicine*, 30(8), 730–744.
- Doka, Kenneth J. (toim.) (2002). *Disenfranchised Grief. New Directions, Challenges and Strategies for Practice*. Champaign: Research Press.
- Lahti, Annukka; Aarnio, Kia; Moring, Anna; Kerppola, Jenni (toim.) (2020). *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*. Helsinki: Gaudeamus.
- McNutt, Brian & Yakushko, Oksana (2013). Disenfranchised Grief Among Lesbian and Gay Bereaved Individuals. *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 7(1), 87–116.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (1990). *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press.
- Weston, Kath (1991). *Families We Choose: Lesbians, Gays, Kinship*. New York: Columbia University Press.